

NB! Lugesülesandeid hinnatakse hindamisjuhendi põhjal. Lugesülesannete võti on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle. Lugesülesannete vastused ei pea võtmega sõna-sõnalt kokku langema. Vastustes hinnatakse nende sisulist õigsust ja vastavust ülesandele.

VARIANT 1

I. LUGEMINE

Loe läbi Sass Henno lühijutt „21. sajandi ristirüütel” (Värske Rõhk 2, 2005) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Nimeta lühijutu kaks kesket tegelast. Võrdle, mille poolest nende lood sarnanevad ja mille poolest erinevad. Too esile 3 sarnasust ja 3 erinevust. (10 punkti)

Kaks kesket tegelast on väike poiss ja minategelane.

Sarnasused:

- kesksel kohal on tegelaste soovid/unistused/tahtmised;
- mõlema loo tegelasele tehakse pakkumine;
- mõlema loo tegelased peavad millegi vahel valima;
- mõlema loo tegelased toimivad oma tahte järgi;
- mõlema loo tegelased jäid endale kindlaks;
- keegi/miski takistab tegelaste soovide/unistuste täitumist;
- mõlema loo tegelased ei lepi pakutud valikutega;
- mõlema loo tegelased otsustavad unistuse nimel võidelda;
- mõlema loo tegelased protestivad ootuspärase käitumise vastu;
- valiku hinnaks on mõlemal tegelasel teatud kaotus (poiss ei saa jaanitulele, minategelane jääb rahast ilma);
- mõlema loo tegelased valmistasid kellelegi pettumuse (väike poiss vanematele, minategelane Mattiasele);
- mõlema loo tegelased said lõpuks aru, kui suur on „ma tahan” jõud.

Erinevused:

- tegelased valivad takistuse ületamiseks / tegutsemiseks erinevad viisid (poiss lõhub vitriini, minategelane kaalutleb ja selgitab);
- minategelane saab ise otsustada valikute üle, väike poiss sõltub vanematest;
- valikute tulemus on erinev;
- väike poiss alles õpib tundma maailma, mida piiritlevad „ei ole raha”, „ei saa” ning „ei tohi”, minategelane aga tunneb seda maailma;
- väike poiss kasutas „ma tahan” jõudu alateadlikult, minategelane teadlikult.

2. Tekstis on sõna „rüütel” kasutatud korduvalt. Nimeta 3 rüütlitüüpi, keda on tekstis mainitud. Millise rüütlitüübiga samastub minategelane? Miks? (10 punkti)

Rüütlitüübid on

- võidukas (muinasjutu)rüütel, kes muugib lahti aardekirstu ja päästab printsessi/kuningriigi (rida 9);
- väike rüütel, kes võitleb oma õiguste/tahtmiste/unistuste eest / eesmärgi nimel (rida 15, 19, 22, 43, 73, 79, 90, 93, 95);
- leppija-rüütel, kes alistub saatusele / lepi kurva saatusega (rida 76);
- vitriinipurustaja-rüütel, kes võitleb oma soovide/unistuste eest (rida 77);
- 21. sajandi ristirüütel, kes jääb kindlaks oma veendumustele ja soovidele ning julgeb nende nimel tegutseda (pealkiri).

Minategelane samastub

- väikese rüütliga / vitriinipurustaja-rüütliga / võiduka rüütliga, sest ta ei lepi pakutud valikuga ja otsustab eesmärgi nimel tegutseda;
- 21. sajandi ristirüütliga, sest ta jääb kindlaks oma veendumustele.

3. Missugustele jaanipäevaga seotud müütidele on tekstis viidatud? Miks autor väidab, et jaanipäev on „salakaval püha”? (10 punkti)

Tekstis on viidatud

- Koidu ja Hämariku müüdile (read 50–52);
- sõnajalaõie otsimise müüdile (read 53–54; 57–60; 62–64).

Autor nimetab jaanipäeva „salakavalaks pühaks”, sest

- sõnajalaõie otsimise lugu on petulugu õnnelikuks tegeva õie otsimisest (read 53–54);
- jutustaja meelest on see südametuium vale / rahvapärinuslik vandenõu, sest sõnajalad tegelikult ei õitse (read 53–56);
- inimesed usuvad, et ühel päeval aastas on võimalik hea õnne korral oma elu muuta / et õnn ei sõltu inimesest endast, vaid juhusest (read 57–59);
- inimeste lootus õnnelikuks saada on seotud katteta lubadusega (read 59–60);
- inimesed usuvad müüti ja arvavad, et on ise ebaõnnes süüdi (read 62–65).

4. Mis on teksti põhisõnum? Kuidas kasutab autor sõnumi edastamiseks teksti ülesehitust ja keelt (nt sõnastust)? (10 punkti)

Teksti põhisõnum on

- oluline on teha ise valikuid/otsuseid;
- oluline on järgida tõekspidamisi/tahtmisi ja teha unistused teoks;
- eesmärgid on võimalik saavutada, kuid selle nimel tuleb pingutada/tegutseda/võidelda.

Teksti sõnumi edastamiseks

- on tekst esitatud osadena/peatükkidena;
- koosneb esimene osa/peatükk ühest fraasist „ma tahan!”;
- on kasutatud teksti eri tasandeid / mitmetasandilist teksti (sisekõne, olevik ja minevik, müüt ja reaalsus);
- on kasutatud korduvaid fraase „ma tahan” (rida 2; 5; 27; 43; 94; 98) ja „ma ei taha” (rida 15; 19; 44; read 45–48);
- on kasutatud hüüumärke (rida 2, 5, 15, 19, 27, 43, 44, 94), sõrendust (rida 88) ja suurtähti (rida 96);
- on poisi asemel kasutatud sõna „rüütel” / rüütli sümbolit;
- on kasutatud omapärast sõnaloomet, nt ei-saa-ei-tohi-pole-raha-maailm (rida 71);
- on kasutatud emotikoni (rida 98).

VARIANT 2

I. LUGEMINE

Loe läbi fs-i luuletus „imelikke inimesi mõeldakse välja” („fs: 2004”, 2004) ja Paavo Piigi luuletus „hey mr tambourine man” („Kummuli linnad”, 2006) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Võrdle luuletustes kujutatud inimesi. Too välja 2 sarnasust ja 2 erinevust ning toeta vastust tekstinäidetega. (10 punkti)

Kujutatud inimesed on sarnased, sest

- nad on enesekeskset ja orienteeritud edule, nt
fs: nemad päästavad maailma (rida 13); nemad päästavad Eesti riigi või vähemalt majanduse (read 16–17);
P. Piik: ma maksan sulle rahadest / mis maksuamet tagastas / kui kuubal käisin koolitusel (read 3–5); maksan sulle rahadest / mis maksuamet tagastas / kui kasumi investeerisin (read 25–27);
- nad peavad tähtsaks välimust/imagot, nt
fs: neil on moekad kingad / ja hästiistuvad ülikonnad (read 2–3); ja hoolega treenitud sarmikas irve (rida 8);
P. Piik: armas, armas mainekujundaja / anna mulle esikaas / või paljastavad pildid mis / on arvutiga üle käidud (read 6–9); tee must hobidega, cool / ekstreemsportlane (read 15–16); oo, armas mainekujundaja / tee must filantroop (read 23–24); kas miski heategevus / on praegu moes? (read 29–30); ja naine muutub paksemaks (rida 35); kujunda mind / kas või kolmanda põlve / intellektuaaliks (read 38–40);
- nad tähtsustavad asju/jõukust, nt
fs: neil on moekad kingad / ja hästiistuvad ülikonnad / ja laptop (read 2–4); neil on mustad autod (rida 7);
P. Piik: mul on /.../ oma maja (rida 13);
- nende jaoks on haridus ja kultuur vahend oma eesmärkide saavutamiseks, nt
fs: neil on /.../ keeled suus (rida 10);
P. Piik: kas miski kirjanik / on praegu moes? (read 36–37).

Erinevused:

fs-i luuletuse inimesed

- on enesekindlad, nt neil on /.../ nägemus / visioon (read 11–12); nemad päästavad maailma (rida 13);
- suudavad oma tõelist olemust varjata enesekindla oleku taha, nt neil on /.../ hoolega treenitud sarmikas irve / ja silmis säde (rida 8–9);
- teavad, kuidas karjääri teha ja ennast müüa, nt neil on /.../ nägemus / visioon / nemad päästavad maailma /---/ nemad päästavad Eesti riigi / või vähemalt majanduse (read 11–13; 16–17);
- on oma välimusega rahul / on hea välimusega, nt neil on moekad kingad / ja hästiistuvad ülikonnad (read 2–3);
- ei ole püsisuhtes (read 5–6).

Paavo Piigi luuletuse inimene

- on enesekindluse ja eesmärgi kaotanud, nt otsas on ideed (rida 14); mu elu on tühi (rida 34);
- pole enese ega eluga rahul, nt oo, armas mainekujundaja / kujunda mind (read 1–2); mu elu on tühi / ja naine muutub paksemaks (read 34–35);
- ei oska oma elu ise muuta, nt otsas on ideed (rida 14); näita mulle teed / uute verstapostide juurde (read 21–22);

- soovib saada teistsuguseks / uueks inimeseks, nt tee must hobidega, cool / ekstreemsportlane / õpeta selgeks lumelaual / poseerimine / ja telemark-maandumine (read 15–19); kujunda mind / kas või kolmanda põlve / intellektuaaliks (read 38–40);
- pole rahul oma välimusega, nt armas, armas mainekujundaja / anna mulle esikaas / või paljastavad pildid mis / on arutiga üle käidud (read 6–9);
- on abielus (rida 13, 35).

2. Missugune on Paavo Piigi ja fs-i luuletustes kujutatud inimeste suhtumine kultuuri? Leia selle kinnituseks kummastki tekstist 1 tsitaat. (10 punkti)

Luuletustes kujutatud inimeste jaoks on kultuur vahend, mille abil elus paremini hakkama saada ning teiste silmis oma mainet tõsta. Eneseupitamiseks võivad nad kultuuri vastu huvi üles näidata, kuid sisuliselt see neid ei huvita.

fs-i luuletuses kujutatud inimeste suhtumist kultuuri väljendavad näiteks järgmised tsitaadid:

- „neil on /.../ keeled suus” (rida 10);
- „nemad päästavad Eesti riigi /.../ kehvemal juhul kultuuri / või rahustelevisiooni” (read 16–19).

Paavo Piigi luuletuses kujutatud inimese suhtumist kultuuri väljendavad näiteks järgmised tsitaadid:

- „kas miski kirjanik on praegu moes?” (read 36–37);
- „kujunda mind / kas või kolmanda põlve / intellektuaaliks” (read 38–40).

3. Mille poolest fs-i ja Paavo Piigi luuletuste keel sarnaneb, mille poolest erineb? Leia 2 näidet sarnasuse ja 2 näidet erinevuse kohta. (10 punkti)

fs-i ja Paavo Piigi luuletuste keele sarnasused:

- puudub suurtäht lause alguses;
- kirjavahemärkide kasutamine pole alati normikohane;
- mõlemad kasutavad ingliskeelseid sõnu, nt
fs: *joke* (rida 15);
P. Piik: *hey, mr tambourine man* (pealkiri); *cool* (rida 15);
- ironia.

fs-i ja Paavo Piigi luuletuste keele erinevused:

- fs ei kasuta kirjavahemärke, P. Piik kasutab koma ja küsimärki;
- fs kasutab nimes suurt algustähte, P. Piik ei kasuta, nt
fs: *Eesti* (rida 16);
Piik: *kuubal* (rida 5);
- fs kirjutab „ü” asemel „y”, nt *ulikonnad* (rida 3);
- P. Piigi keel on keerukam ja sisaldab võõrsõnu, nt „*filantroop*”, „*intellektuaal*”;
- P. Piigi luuletuses esineb kõnekeele kasutust, nt on arutiga üle käidud (rida 9); kas miski kirjanik (rida 36);
- pealkirjad on erinevates keeltes.

Õigeks lugeda ka vastused, milles õpilane on sarnasusena või erinevusena toonud välja (mõtte)kordused, epiteedid jms.

4. Mida naeruvääristavad autorid oma luuletustes? Leia kummastki luuletusest 1 näide ironia kohta. (10 punkti)

fs naeruvääristab

- ambitsioonikaid inimesi, kellel on ideaalinimese kuvand, kuid kes on tegelikult võltsid;
- tänapäeva enesekindlaid inimesi, kes ühiskonna hüvanguks tegutsemise taha varjudes tegelevad eneseupitamisega ning tegutsevad enese heaolu nimel;

- edukate inimeste väärtushinnanguid (heast välimusest ja asjadest hoolimise tähtsustamist);
- pinnapealsust suhetes.

Näited iroonia kohta:

- imelikke inimesi mõeldakse välja (rida 1, pealkiri);
- nemad päästavad maailma (rida 13);
- nemad päästavad Eesti riigi /.../ midagi kindlasti / vähemalt oma naha (read 16–23);
- neil on /.../ suhe / mõnikord mitmekski ööks (read 5–6);
- tublid inimesed (rida 23).
- vms.

P. Piik naeruvääristab inimesi,

- kes on saavutanud teatud positsiooni, kuid läbipõlenuna peavad kasutama mainekujundajaid ja ajakirjandust, et näidata end paremana;
- kes arvavad, et kõik on ostetav ja müüdav;
- kes populaarsuse nimel on nõus toetama kultuuri ja heategevust;
- kes vajavad haridust ja kultuuri selleks, et näida parem.

Näited iroonia kohta:

- oo, armas mainekujundaja / kujunda mind (read 1–2);
- anna mulle esikaas / või paljastavad pildid mis / on arvutiga üle käidud (read 7–9);
- tee must hobidega, cool / ekstreemsportlane / õpeta selgeks lumelaual / poseerimine / ja telemarkmaandumine (read 15–19);
- ma maksan sulle rahadest / mis maksuamet tagastas / kui kuubal käisin koolitusel (read 3–5); maksan sulle rahadest / mis maksuamet tagastas / kui kasumi investeerisin (read 25–27);
- oo, armas mainekujundaja / tee must filantroop (read 23–24);
- kujunda mind / kas või kolmanda põlve / intellektuaaliks (read 36–40);
- vms.

Mõlemad luuletused on läbivalt ironilised. Eksaminand võib mõlema luuletuse põhjal teha ka kokkuvõtva üldistuse.

VARIANT 3

I. LUGEMINE

Loe läbi Priit Hõbemäe essee „Visioonidest on villand” (Eesti Ekspressi esseekogumik „Mõjukad mõtlejad”. Koostanud Barbi Pilvre, 2001) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

1. Miks on essee autor meedia tuleviku kohta esitatud visioonidest tüdinenud? Millise näitega ta seda illustreerib? (10 punkti)

(1) Visionäärid on oma visioonidega arengust maas ning infot on liiga palju.

(2) Mitte kedagi ei huvita tuntud asjadest teadasaamine, sest elektrooniline meedia areneb iga tunniga. Maailmas ilmub sadu või isegi tuhandeid väljaandeid uudistega uue meedia kohta (read 4–8).

(3) Tehnoloogia kiire arengu hindamiseks puudub ajaline ja ruumiline distants (read 9–11).

(4) Tänu internetile on informatsioon tekkimise hetkest avalik ja kättesaadav, seetõttu pole selle ümberjutustamisel mõtet (read 20–22).

(5) Tehnoloogilisi lahendusi/rakendusi on liiga palju ning see ületab inimese vastuvõtvõime.

Näiteks toob autor visionäärid, kes sõidavad ühelt konverentsilt teisele ja esitavad visioone, mis on juba vananenud, sest uue meedia väljaanded on täis uue meedia uudiseid (read 4–6). / Näiteks toob autor Tallinnas esinenud Columbia ülikooli uue meedia keskuse direktori John Pavliki, kes esitas uue meedia visioonina näiteid tehnoloogiliste lahenduste kohta, mis Eestis on juba ammu kasutusel (pangaautomaatide asukoha määramine (read 14–16), WAP-teenus (read 17–19)).

2. Miks visionäär Jeremy Rifkin väidab, et totaalse võrgustumise ajajärk tähendab kapitalismi lõppu? Too tekstist selle kohta 2 näidet. (10 punkti)

Rifkin väidab, et totaalne võrgustumine tähendab kapitalismi lõppu, sest see lahendab kõik probleemid: massilise tootmise, individuaalse müügi, ideede levitamise, tarbijainfo kogumise ja iga inimese lõpliku tarbimisväärtuse (read 37–39).

Näited:

- internet võimaldab kasutada täpsusturundust (read 25–28);
- interneti kaudu saab suunata müügireklaami igäühe individuaalseid vajadusi arvestades (read 27–28);
- kuna peaaegu kõik inimtegevuse valdkonnad on kolinud interneti, siis on võimalik koguda iga inimese kohta tarbijainfot (read 29–31);
- on võimalik välja arvutada iga inimese personaalne eluaegne tarbimisväärtus (read 31–36).

3. Nimeta 2 probleemi, mida uus meedia inimestele kaasa toob. Põhjenda, kumba neist pead suuremaks. (10 punkti)

Uue meediaga kaasnevad probleemid:

- isikuandmete privaatsuse kadumine / isiksuse n-ö lahustumine hulgas andmepankades (read 40–43);
- inimestega manipuleerimine, mis tekitab vanemas põlvkonnas hirmu (read 44–45);
- luuakse tehnoloogiad, mida inimesed ei saa ega taha kasutada / mis ületavad nende vastuvõtvõime (read 56–58);
- piirangud eraelus (read 61–62);
- emotsionaalselt vaesem elulaad (read 60–64);
- totaalne kontroll (read 63–64);
- üha rohkem otsuseid teevad meie eest teised (read 77–79).

Põhjendused õpilaselt.

4. Mida tähendab väide „Inimesele seab piirid inimene ise, mitte tehnoloogia”? Toeta selgitust 2 tekstinäitega. (10 punkti)

(1) Meedia arengu piiriks on inimese füüsiline vastuvõtuvõime. Inimene ei vaja / ei suuda kasutada nii palju uusi tehnoloogilisi lahendusi, kui välja pakutakse. Teatud tasemest alates on võimatu tehnoloogiliste lahenduste abil elu kvaliteeti tõsta.

(2) Inimene valib ise, millist tehnoloogiat ja kui palju ta kasutab.

Näited:

- tänapäeval on võimalik ehitada mobiiltelefon kella sisse ja/või ömmelda mikrofon peanaha alla, kuid seda ei tehta (read 66–67);
- maailma rikkaima inimese Bill Gatesi ülitehnoloogiline elumaja koosneb peamiselt üsna triviaalsetest tehnoloogilistest lahendustest, mis elu kvaliteeti kuigivõrd ei muuda (read 67–70);
- moodsast tehnikast ja meediast tähtsam on inimese jaoks hea toit ning vaimne ja füüsiline tervis (read 70–72).
- inimesel pole vaja seinasuuruseid ekraane, tibatillukesi telefone ega ööpäevaringselt uudiseid edastavaid kanaleid (read 74–75);
- inimesed teevad suurema osa ostu- ja tarbimisotsustest ise, kuigi meedia võib neid otsuste tegemisel mõjutada (78–79).

VARIANT 4

I. LUGEMINE

Loe läbi Aleksei Lotmani artikkel „Loodushoiust liigse halata” (Eesti Ekspress, 22.11.2011) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ridade ees olevaid numbreid.

1. Kuidas on inimkond suutnud loodusliku keskkonna hävingut pidurdada? Too tekstist selle kohta 3 näidet. (10 punkti)

(1) Üldsuse surve (raamatu „Hääletu kevad” ilmumine 1962. a, Stockholmi konventsioon 2001. a) keelustati DDT kasutamine esmalt USAs, seejärel mujal (read 5–10).

(2) On piiratud pestitsiidide ja teiste tööstuslike keskkonnamürkide kasutamist (read 15–17).

(3) Euroopas on vähendatud väävel- ja lämmastikoksiidide heitmeid (read 20–23).

(4) On suudetud piirata osooni lagundavate ainete õhkupaiskamist (Montréal'i protokoll) (read 27–29).

2. Artikli autor on seisukohal, et kõik keskkonnaprobleemid ei ole tingitud rahvastiku juurdekasvust. Leia tekstist 2 näidet, millega ta seda põhjendab. (10 punkti)

Autor on seisukohal, et rahvastiku juurdekasv ei ole kõigi keskkonnaprobleemide peamine ajend.

Kuigi vihmametsade häving on osaliselt seotud rahvastiku juurdekasvuga, on selle peamine põhjus hoopis rikaste maade turgudel valitsev nõudlus puidu ja/või vihmametsade asemele rajatud istandustes kasvatatavate saaduste järele (read 38–40).

Kliimamuutuste peapõhjus on fossiilkütuste kasutamine. Suuremat osa sellest kasutatakse aeglase juurdekasvuga või lausa kahaneva rahvastikuga maades (read 41–44).

Ökoloogilist kriisi tekitavad pigem rikkamad riigid, kelle rahvastik ei kasva kiiresti, aga kes tarbivad liiga palju (read 39–44).

3. Millised on Lotmani arvates loodushoiu 2 üldist põhjust? Selgita, miks ta peab mõlemat oluliseks. (10 punkti)

Autori arvates tuleb loodust hoida nii eetilisel kui ka pragmaatilisel põhjusel. Autor arvab, et looduse hävitamine on amoraalne. Pragmaatilise põhjusena toob autor välja selle, et looduse hävitamine ohustab nii järeltulevaid põlvi kui ka juba meid endid. Autor toetub Aldo Leopoldi, dalai-laama ja Desmond Tutu seisukohale, et eetilise ja pragmaatilise vastandamine keskkonnaasjus on põhjendamatu (read 45–51).

4. Kuidas saab vähendada inimtegevuse kahjulikku mõju Eesti loodusele? Too tekstist 3 näidet. Põhjenda, millist neist pead kõige tähtsamaks. (10 punkti)

Eestis saaks

- vähendada linnaõhu saastamist (rida 56);
- vähendada karstialadel vee reostamist (read 56–57);
- toota ja tarbida energiat säästlikult (read 58–59);
- vähendada autokesksust (read 59–60);
- toota toitu loodusega kooskõlas (rida 61);
- muuta suhtumist metsa (read 61–62).

Põhjendused õpilaselt.